

KS. GINTER DZIERŻON
Wydział Prawa Kanonicznego
Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie
ORCID: 0000-0002-5116-959X

DZIAŁALNOŚĆ NAUKOWA WYDZIAŁU PRAWA KANONICZNEGO W LATACH 1954–2019

Treść: Wstęp. – 1. Krótka historia Wydziału. – 2. Główne kierunki badań naukowych. – 3. Dorobek naukowy pracowników Wydziału. – 4. Posiedzenia naukowe pracowników. – 5. Sympozja. – 6. Wykłady kanonistów. – 7. Doktoraty *honoris causa*. – 8. Inne formy działalności.

Wstęp

65 lat działalności Wydziału Prawa Kanonicznego skłania do zadumy i refleksji. W jednostce określonej w tytule tego wykładu bowiem studiowali i pracowali żywi ludzie, „żywe kamienie”, którzy kształtowali i kształtują historię Wydziału, których wysiłek i dorobek jest bardzo trudny do wyczerpującego ujęcia. Należy oddać im hołd i należy szacunek. Stąd też w tym uroczystym dla nas wszystkich dniu trzeba pochylić się nad ich dokonaniem, co też pragnę uczynić. Prezentację działalności naukowej rozpocznę więc od ukazania krótkiej jego historii, by następnie zaprezentować dorobek pracowników.

1. Krótka historia Wydziału

Wydział Prawa Kanonicznego w Akademii Teologii Katolickiej jako jednostka organizacyjna powstał w 1954 roku z Katedr Prawa Kanonicznego istniejących na Wydziałach Teologii Katolickiej

Uniwersytetów Warszawskiego i Jagiellońskiego¹. W publikacjach wskazuje się, że Wydział warszawski przestał istnieć z dwóch zasadniczych powodów: politycznych oraz niewielkiej ilości studentów². 2 sierpnia 1954 roku ówczesna Rada Ministrów podjęła, jak to określono, decyzję mającą na celu uporządkowanie studiów wyższych dla duchownych, w wyniku czego doszło do powołania do życia Wydziału Prawa Kanonicznego w Akademii Teologii Katolickiej³. Na jego czele w latach 1956 i 1958 stanął ks. prof. dr hab. Stefan Biskupski, piastując urząd dziekana przez dwie kolejne dwuletnie kadencje⁴. W nowo erygowanym Wydziale istniało osiem katedr: Katedra Historii Prawa Kościelnego w Polsce, Historii Źródeł i Literatury Prawa Kanonicznego, Katedra Prawa Rzymskiego, Katedra Kościelnego Prawa Karnego i Postępowania Karnego, Katedra Kościelnego Prawa Cywilnego, Katedra Procedury Kościelnego Prawa Cywilnego, Katedra Kościelnego Prawa Publicznego i Międzynarodowego oraz Katedra Państwowego Prawa Cywilnego⁵. Porównując struktury organizacyjne UW i ATK nie można nie zauważyć, iż Sekcja Prawa Kanonicznego na UW posiadała tylko dwie katedry: prawa kanonicznego oraz historii prawa kościelnego w Polsce⁶. W ATK struktury te zatem znacznie rozbudowano. Jak pisał ks. prof. Marian Fąka, wzbogacenie wachlarza katedr w głównej mierze było zasługą ks. prof. Mariana Myrchy⁷.

¹ Por. I. SUBERA, *Działalność naukowo-pedagogiczna Wydziału Prawa Kanonicznego Akademii Teologii Katolickiej w r. szk. 1954/55*, *Polonia Sacra* 7(1955), s. 205 (205-206); M. FĄKA, *Wydział Prawa Kanonicznego*, w: *Księga Pamiątkowa XX-lecia Akademii Teologicznej w Warszawie 1954-1974*, red. H. Wyczawski, Warszawa 1974, s. 240.

² Por. R. SOBAŃSKI, *Półwiecze Wydziału Prawa Kanonicznego na UKSW*, w: *Księga Pamiątkowa Wydziału Prawa Kanonicznego na ATK/UKSW*, red. J. Wroceński, B. Szewczul, S. Kobiałka, Warszawa 2005, s. 11.

³ Por. P. HEMPEREK, *Kanonistyka polska w 60 – leciu wolnej Polski (1918-1978)*, *Prawo Kanoniczne* 24 (1981) nr 1-2, s. 56 (41-77); R. SOBAŃSKI, *Półwiecze Wydziału Prawa Kanonicznego...*, s. 11.

⁴ Por. M. FĄKA, *Wydział Prawa Kanonicznego*, s. 240.

⁵ Por. Tamże, s. 241.

⁶ Por. Tamże, s. 242.

⁷ Por. Tamże.

Od samego początku istniały jednak poważne trudności z ich obsadzeniem⁸; dopiero w latach 60. zaczęto zatrudniać większą liczbę nowych pracowników⁹. Zdaniem Remigiusza Sobańskiego, trudności organizacyjne, o których mowa wiązały się nie tylko z niedostatkami materialnymi i kadrowymi, ale również z istniejącymi wówczas tendencjami antyjurydycznymi w Kościele¹⁰.

Mówiąc o początkach, jako ciekawostkę chciałbym jeszcze przytoczyć fakt, że w pierwszym roku działalności złożono tylko dwie prace magisterskie; obroniono natomiast trzy doktoraty¹¹.

Przez 13 lat na Wydziale istniał tylko jeden kierunek studiów-kanoniczny. Istotne zmiany nastąpiły dopiero pod koniec lat 60, gdy w roku akademickim 1967/1968 wprowadzono kolejny kierunek: kanoniczno-cywilny, w roku następnym natomiast uruchomiono jeszcze kierunek kanoniczno-historyczny¹². W pierwszym roku reorganizacji przyjęto 28 studentów świeckich. Utrzymująca się tendencja wzrostowa umożliwiła dalsze zatrudnienia kadry naukowo-dydaktycznej¹³.

W historii Wydziału kolejnym wydarzeniem, tym razem negatywnie oddziaływującym na jego funkcjonowanie było wprowadzenie stanu wojennego, i związane z nim restrykcje. Ks. prof. Tadeusz Pawluk następująco opisał zaistniałą sytuację: „[...] od 13 grudnia 1981 r., Wydział musiał poddać się rygorom wprowadzonego stanu wojennego. Zamknięcie Uczelni na kilka tygodni utrudniło prowadzenie już wcześniej zamąconego procesu dydaktyczno-wychowawczego. Po wznowieniu zajęć dydaktycznych w czasie stanu wojennego, które miało miejsce 20 stycznia 1983 r. (na V roku wcześniej: 5 stycznia) cały wysiłek dydaktyczno-wychowawczy Wydziału zmierzał do tego,

⁸ Por. Tamże, s. 242-243.

⁹ Por. P. HEMPEREK, *Kanonistyka polska...*, s. 60.

¹⁰ Por. R. SOBAŃSKI, *Półwiecze Wydziału Prawa Kanonicznego...*, s. 13-14.

¹¹ Por. Tamże, s. 13.

¹² Por. M. FAŁKA, *Wydział Prawa Kanonicznego*, s. 241.

¹³ Por. R. SOBAŃSKI, *Półwiecze Wydziału Prawa Kanonicznego...*, s. 14.

aby studenci mogli zaliczyć pełny roku akademicki, a poziom procesu dydaktycznego nie uległ obniżeniu”¹⁴.

Z aspektu historycznego ciekawostką jest też fakt, że przez jeden rok, to jest w 1998 roku wskutek reorganizacji Wydział funkcjonował jako kierunek na Wydziale Nauk Prawnych–Prawa i Prawa Kanonicznego. W trakcie przekształcania w 1999 roku ATK w UKSW powrócono jednak do starej nazwy i do odrębnego statusu Wydziału¹⁵.

Obecnie Dziekanem już drugą kadencję jest ks. prof. dr hab. Henryk Stawniak, wspomagany przez Prodziekanów ks. prof. UKSW Marka Stokłosę oraz ks. prof. UKSW Marka Saja. Na Wydziale studiuje ponad 200 studentów w dwóch specjalnościach: adminstracyjno-sądowej (kanonicznej) oraz kanoniczno-cywilnej. W 2017 roku zredukowano liczbę katedr do sześciu, jakimi są: Katedra Historii, Teorii i Norm Ogólnych Prawa Kanonicznego, Katedra Ustroju Kościoła i Kanonicznych Form Życia konsekrowanego, Katedra Prawa o Posłudze Nauczania i Uświęcania, Katedra Kanonicznego Prawa Małżeńskiego i Rodzinnego, Katedra Prawa Karnego, Administracyjnego i Procesowego oraz Katedra Prawa Polskiego i Międzynarodowego.

2. Główne kierunki badań naukowych

O znaczeniu Wydziału w świecie nauki świadczy m.in. jakość prowadzonych badań naukowych. Należy też podkreślić, iż ten nurt działalności odgrywał i odgrywa najbardziej istotną rolę w funkcjonowaniu prezentowanej jednostki. Z danych zawartych w publikacjach poświęconych tej tematyce wynika, iż od samego początku istnienia eksploracja badawcza była prowadzona w obszarach wszystkich dyscyplin wchodzących w zakres kierunku prawo kanoniczne; od 1966 roku natomiast prowadzono ją również w obszarze dyscyplin wchodzących w zakres specjalności kanoniczno-cywilnej. Kierunki badawcze pozostawały i nadal pozostają w ścisłym związku

¹⁴ Por. T. PAWLUK, *Sprawozdanie dziekańskie z działalności Wydziału za rok ak. 1981/82*, *Prawo Kanoniczne* 26 (1983) nr 3-4, s. 226.

¹⁵ Por. R. SOBAŃSKI, *Półwiecze Wydziału Prawa Kanonicznego...*, s. 17-18.

z działalnością katedr¹⁶. Prezentując ten wątek pragnę dopowiedzieć, iż w wykładzie o charakterze syntetycznym staje się wręcz rzeczą niemożliwą ukazanie wszystkich kierunków badań, dlatego też ograniczę się wyłącznie do przedstawienia głównych kierunków.

W początkowej fazie działalności Wydziału szczególny przedmiot uwagi kanonistów stanowiła historia prawa. Badania prowadzono w dwóch zasadniczych kierunkach: prawa powszechnego oraz partykularnego prawa polskiego. W obszarze prawa powszechnego na szczególne wyróżnienie zasługują osiągnięcia o. prof. Joachima Bara, ks. dr. Kazimierza Nasiłowskiego oraz ks. prof. Ignacego Subery. Zasadniczy korpus dorobku pierwszego z nich tworzą liczne opracowania z zakresu historii prawa oraz pozycje bibliograficzne¹⁷. Dociekania badawcze natomiast ks. dr. Kazimierz Nasiłowskiego koncentrowały się wokół epokowego dzieła średniowiecznej kanonistyki, jakim był „Dekret Gracjana”. Głównie dotyczyły one problematyki działalności duchownych w Kościele średniowiecznym. Ich wyniki opublikowano nie tylko w publikatorach polskich, ale również zagranicznych. Szczególnym zaś osiągnięciem ks. prof. Ignacego Subery jest pozycja „Historia źródeł i nauki prawa kanonicznego”¹⁸.

Jak nadmieniałem, drugim nurtem działalności badawczej była historia kościelnego prawa polskiego. W sposób szczególny prawodawstwo synodalne. W tym przypadku na szczególne uznanie zasługują opracowania wspomnianego przed chwilą ks. prof. Ignacego Subery, ks. prof. Mariana Fąki oraz ks. prof. Witolda Jemielitego. Cennym wkładem prof. Subery w tę dziedzinę wiedzy były badania skupiające się z jednej strony wokół zagadnień wiążących się ze sprawami terytorialnymi diecezji wrocławskiej i pomorskiej, z drugiej zaś dotyczącej separatystycznych tendencji kapituły wrocławskiej¹⁹. Obiekt

¹⁶ Por. *Struktura organizacyjna Wydziału*, w: Księga Pamiątkowa Wydziału Prawa Kanonicznego na ATK/UKSW (1954-2004), red. J. Wroceński, B. Szewczul, S. Kobiółka, Warszawa 2005, s. 21.

¹⁷ Por. Tamże.

¹⁸ Por. I. SUBERA, *Historia źródeł i nauki prawa kanonicznego*, Warszawa 1977; *Struktura organizacyjna Wydziału*, s. 22.

¹⁹ Por. M. FĄKA, *Ks. prof. Ignacy Subera*, *Prawo Kanoniczne* 20 (1977) nr 1-2, s. 7.

zainteresowania z kolei ks. prof. Mariana Fąki stanowił m. in. status Kościoła w Księstwie Poznańskim. Wreszcie znaczące dokonania ks. prof. Witolda Jemielitego wiążą się z badaniami nad dziejami diecezji łomżyńskiej i sejneńskiej oraz Królestwa polskiego²⁰.

Obecnie w obszarze badania tym prowadzą ks. prof. Wojciech Góralski oraz ks. prof. Janusz Gręźlikowski²¹. Spektrum zainteresowań ks. prof. Góralskiego jest bardzo szerokie. Głównie skupiają się one na problematyce synodalności w wiekach przeszłych²². Zasadniczym zaś obiektem uwagi prof. Gręźlikowskiego jest recepcja uchwał Soboru Trydenckiego w potrydenckich uchwałach synodalnych diecezji wrocławskiej.

Wybitnymi osiągnięciami nie tylko na arenie polskiej, ale również międzynarodowej mógł się poszczycić ks. prof. Remigiusz Sobański. Prezentując dorobek tego kanonisty prof. Józef Wroceński napisał: „Swoje prace badawcze Ksiądz Profesor prowadził na dwu płaszczyznach: fundamentalnej i empirycznej. Pierwsza płaszczyzna obejmowała zagadnienia ontologiczne, epistemologiczne i metodologiczne; druga zaś zagadnień dotyczących konkretyzacji prawa Bożego i normy kanonicznej, a także sensu poszczególnych instytucji kanonicznych w świetle założeń ontologicznych”²³. Trzeba też podkreślić, iż niezaprzeczalnym osiągnięciem Profesora było wypracowanie w ramach kanonistyki teorii prawa²⁴. Obecnie jego kontynuatorem jest ks. prof. Tomasz Gałkowski. Głównie jego zainteresowania koncentrują się wokół zagadnień z zakresu teorii i filozofii prawa.

W pewnym związku z zaprezentowanym obszarem pozostaje problematyka I Księgi „Normy Ogólne” Kodeksu prawa kanonicznego. W przeszłości interpretacja regulacji tej Księgi, ale raczej marginalnie, stanowiła obiekt uwagi ks. prof. Remigiusza Sobańskiego

²⁰ Por. J. WROCEŃSKI, *Ks. prof. dr hab. Witold Jemielity – Historyk Kościoła i Ziemi rodzinnej*, *Prawo Kanoniczne* 49 (2006) nr 1-2, s. 7.

²¹ Por. *Struktura organizacyjna Wydziału*, s. 22.

²² Por. Tamże.

²³ Por. J. WROCEŃSKI, *Ks. prof. dr hab. Remigiusz Sobański (1938-2010)*, *Prawo Kanoniczne* 54 (2011) nr 1-2, s. 8.

²⁴ Por. *Struktura organizacyjna Wydziału*, s. 23-24.

oraz ks. prof. Mariana Żurowskiego. Obecnie ten obszar prawa kanonicznego stanowi przedmiot mego zainteresowania. Skupiają się one głównie na namyśle nad teorią aktu prawnego i jej aplikacją zwłaszcza w obszar prawa małżeńskiego oraz funkcjonowaniem instytucji kanonicznego wyboru w procedurze nadania urzędu kościelnego.

Kolejnym polem badań byłych i obecnych pracowników Wydziału jest ustrój hierarchiczny Kościoła. W tym kontekście chronologicznie najpierw chciałbym przywołać postać ks. prof. Edwarda Sztafrowskiego. Ten wybitny kanonista zgłębiał problemy dotyczące kolegialności biskupów, funkcjonowania urzędów kościelnych związanych z władzą Najwyższą oraz instytucji biskupa diecezjalnego. Dzisiaj w ten nurt organicznie wpisują się dokonania ks. prof. Józef Wroceńskiego oraz ks. prof. Marka Stępnia. Uwaga badawcza pierwszego skupia się wokół zagadnień Kurii Rzymskiej, instytucji Kościoła partykularnego, nominacji biskupów oraz prezbiterium diecezjalnego²⁵; głównym przedmiotem uwagi natomiast Profesora Stępnia jest status Konferencji Episkopatu w kanonicznym porządku prawnym.

Na Wydziale pracowało i obecnie także pracuje wielu zakonników. Stąd z natury rzeczy jest rzeczą zrozumiałą, iż w eksploracji badawczej ciągle miał miejsce i nadal ma miejsce namysł nad prawem instytutów życia konsekrowanego i stowarzyszeń życia apostołskiego. Ukazując dociekania w tej dziedzinie wiedzy, najpierw chciałbym przywołać osiągnięcia nieżyjących już o. prof. Joachima Bara oraz ks. prof. Juliana Kałowskiego. Pierwszy z nich jest autorem licznych artykułów, kilku podręczników i monografii z tej dziedziny; drugi natomiast specjalizował się w problematyce konstytucji instytutów zakonnych²⁶. Obecnie kontynuują je o. prof. Wiesław Kiwior, ks. prof. Marek Stokłosa oraz s. prof. Bożena Szewczul. Zainteresowania o. Kiwiora ogniskują się z jednej strony wokół tematyki formacji zakonnej, z drugiej zaś wokół tematyki wiążącej się z przyjęciem i odejściem z instytutów zakonnych i stowarzyszeń życia apostołskiego. Ostatnie z wymienionych zagadnień jest także obiektem uwagi ks. prof. Stokłosa;

²⁵ Por. Tamże, s. 25.

²⁶ Por. Tamże, s. 26.

zainteresowania natomiast s. prof. Szewczul skupiają się głównie na zagadnieniach związanych z funkcjonowaniem instytucji zakonnych instytutów życia konsekrowanego.

W działalności badawczej Wydziału poczesną rolę odgrywało i odgrywa prawo o sakramentach. Wokół tego obszaru ogniskowały się głównie zainteresowania ks. prof. Mariana Pastuszki²⁷, obecnie kontynuuje je jego uczeń – ks. prof. Zbigniew Janczewski. Niezaprzeczalną zasługą prof. Pastuszki były badania historyczno-prawne nad kształtowaniem się prawa poszczególnych sakramentów, co znalazło wyraz w kilku znaczących monografiach poświęconych tej tematyce; z kolei obiektem zainteresowania prof. Janczewskiego jest aspekt pastoralny prawa o sakramentach.

Od samego początku działalności Wydziału jego pracownicy żywo interesowali się prawem małżeńskim²⁸. Na rynku wydawniczym znani są oni nie tylko z podręczników i komentarzy (S. Biskupski, M. Żurowski, T. Pawluk, W. Góralski), ale są też autorami licznych znaczących monografii i innych opracowań publikowanych w formie artykułów w periodykach oraz pozycjach zbiorowych. Śledząc tego dokonania trzeba zauważyć, iż poruszyli oni szerokie spektrum zagadnień z obszaru materialnego prawa małżeńskiego (W. Góralski, H. Stawniak, G. Leszczyński, J. Krajczyński, G. Dzierżon, T. Biało-brzeski). Dysponując tak bogatą spuścizną bardzo trudno jest ukazać i w syntetyczny sposób przedstawić wszystkie kierunki badawcze. Wobec tego pragnę jedynie zauważyć, iż główny nurt badań koncentruje się wokół problematyki związanej z wadami zgody małżeńskiej, w sposób szczególnie wokół kwestii konsensualnej niezdolności do zawarcia małżeństwa. Za specyficzne należy uznać badania ks. prof. Tomasza Biało-brzeskiego skupiające się wokół orzecznictwa Trybunału Roty Nuncjatury Apostolskiej w Hiszpanii.

²⁷ Por. Tamże, s. 27.

²⁸ Por. Tamże, s. 29.

W prezentacji tego obszaru nie można jeszcze pominąć badań prowadzonych zwłaszcza przez Profesorów Wojciecha Góralskiego i Józefa Krukowskiego nad instytucją małżeństwa konkordatowego²⁹.

Pragnę dodać, iż na naszym Wydziale prawem Katolickich Kościołów Wschodnich zajmowała się Pani prof. Urszula Nowicka. Głównym obiektem jej eksploracji badawczej był szeroki wachlarz zagadnień związanych z funkcjonowaniem tego porządku prawnego, w sposób szczególny zaś z problematyką materialnego prawa małżeńskiego w aspekcie komparatystycznym.

Również w latach 50. zapoczątkowano badania nad prawem karnym. Od samego początku, głównie w obszarze prawa materialnego prowadził je ks. prof. Marian Myrcha; kontynuował je ks. prof. Jerzy Syryjczyk³⁰; teraz prowadzą je profesorowie: ks. Marek Saj oraz o. Dariusz Borek. Ks. Saj zajmuje się problematyką możliwości aplikacji norm prawa karnego do współczesnych uwarunkowań; głównym zaś obiekt dociekań o. Borka stanowią zagadnienia teoretyczno-prawne oraz problematyka przestępstw zastrzeżonych Stolicy Apostolskiej.

Kolejnym obszarem badawczym na Wydziale jest kościelne prawo procesowe. W pierwszej fazie istnienia prowadzili je Profesorowie: ks. Tadeusz Pawluk oraz ks. Tadeusz Pieronek. Uwaga Pawluka koncentrowała się wokół różnych form procesów funkcjonujących w kanonicznym porządku prawnym; bp Pieronek natomiast zajmował się tematyką reformy prawa procesowego po Soborze Watykańskim II. Ich kontynuatorem jest o. prof. Wiesław Kiwior. Głównie jego uwaga koncentruje się na zagadnieniach związanych z problematyką środków zaskarżenia wyroku.

W prezentacji głównych kierunków badań należy jeszcze wyeksponować dokonania Profesorów Wojciecha Necela oraz Arkadiusza Domaszka ogniskujące się wokół zagadnień związanych z Księgą III Kodeksu poświęconych „Nauczycielskiemu zadaniu Kościoła”. Domeną Prof. Necela są problemy związane z misyjną działalnością Kościoła, w sposób szczególny ze statusem emigrantów; głównym

²⁹ Por. Tamże.

³⁰ Por. Tamże.

przedmiotem zainteresowań prof. Domaszka jest tematyka: mass media a prawo kanoniczne.

Odrębny nurt stanowią studia z prawa wyznaniowego. W przeszłości prowadził je prof. Józef Krukowski; obecnie kontynuują je profesorowie: ks. Jan Krajczyński oraz ks. Piotr Ryguła. Zainteresowania pierwszego skupiają się nie tylko na prawie polskim, ale tym co jest specyficzne dla tego autora, to wyznaniowe prawo szwajcarskie; obiektem szczególnej uwagi natomiast drugiego jest prawo wyznaniowe hiszpańskie.

Wraz z powołaniem specjalności kanoniczno-cywilnej zatrudnieni pracownicy Wydziału zaczęli prowadzić badania z cywilistyki. Zapoczątkował je nieżyjący już znany cywilista P. prof. Tomasz Dybowski zajmując się problematyką instytucji z obszaru prawa zobowiązań³¹. W ten nurt wpisują się również osiągnięcia profesorów Jana Błaszyńskiego i Mariana Kallasa. Pierwszy z nich zajmował się problematyką dóbr osobistych i własności intelektualnej³²; drugi z kolei historią prawa polskiego, głównie w przedmiocie historii ustroju i państwa³³. Obecnie badania w tym obszarze prowadzi P. prof. Helena Pietrzak. Domeną Pani Profesor są zagadnienia prawne związane z ustalaniem tożsamości w polskim porządku prawnym.

3. Dorobek naukowy pracowników Wydziału

Dorobek naukowy pracowników Wydziału jest pokaźny, o czym świadczy zawartość „Bibliografii” sporządzonych w paru publikacjach poświęconych działalności omawianej jednostki organizacyjnej. Rozważając ten wątek pragnę zwrócić uwagę, iż w przedłożeniu o charakterze syntetycznym jest wręcz rzeczą niemożliwą prezentacja wszystkich publikacji. Dlatego też ograniczę się, w moim przekonaniu, do najważniejszych publikacji.

Pewną ciekawostką jest fakt, że w pierwszym zestawieniu opracowanym przez o. prof. Joachima Bara w publikacji „Praca naukowa Wydziału Prawa Kanonicznego w latach 1954-1964” wymieniono

³¹ Por. Tamże, s. 32.

³² Por. Tamże.

³³ Por. Tamże.

jedynie dwie pozycje: monografię autorstwa prof. Stefana Biskupskiego poświęconą materialnemu prawu małżeńskiemu „Prawo małżeńskie Kościoła rzymsko-katolickiego”³⁴ oraz komentarz napisany przez ks. prof. Mariana Myrchę „Prawo karne. Komentarz do piątej Księgi Kodeksu Prawa Kanonicznego”³⁵.

Z biegiem lat spuścizna naukowa pracowników naukowych znacznie się powiększyła, czego wyrazem są spisy opracowań zamieszczane w kolejnych publikacjach poświęconych działalności Wydziału. Szczególnymi bodźcami do publikowania były dwa wydarzenia: zakończenie prac Soboru Watykańskiego II (1962-1965) oraz promulgacja w 1983 roku przez papieża Jana Pawła II nowego Kodeksu prawa kanonicznego³⁶.

W bogatym dorobku pracowników naukowych Wydziału w pierwszej kolejności należałoby wskazać na niezwykle ważne dla kanonistyki polskiej edycje, wydane wkrótce po Soborze Watykańskim II.

Studentom studiującym prawo kanoniczne brakowało podręczników³⁷. Stąd też podjęto taką inicjatywę w celu uzupełnienia zaistniałej luki na rynku wydawniczym. W wyniku czego, w latach 1968–1971 wydano cztery tomy w jedenastu zeszytach w edycji pod tytułem „Zarys prawa kanonicznego”³⁸. Każdy zeszyt poświęcono odrębnemu obszarowi prawa kanonicznego³⁹. W tomie I „Źródła, zasady ogólne” znalazły się dwa zeszyty: 1. Ignacy Subera, „Historia źródeł i nauki prawa kanonicznego”, Warszawa 1970; 2. R. Sobański, „Normy

³⁴ Por. s. BISKUPSKI, *Prawo małżeńskie Kościoła rzymsko-katolickiego*, Warszawa 1965.

³⁵ Por. M. MYRCHA, *Prawo karne. Komentarz do piątej Księgi Kodeksu Prawa Kanonicznego*, Warszawa 1960. Zob. *Praca naukowa Wydziału Prawa Kanonicznego w latach 1954-1964*, oprac. J. Bar, Warszawa 1965, s. 13.

³⁶ Por. *Codex Iuris Canonici auctoritate Joannis Pauli PP. II promulgatus-25.01.1983*, AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; tekst polski, *Kodeks Prawa Kanonicznego. Przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu*, Poznań 1984.

³⁷ Por. P. HEMPEREK, *Kanonistyka polska...*, s. 69.

³⁸ Por. *Działalność naukowa Wydziału Prawa Kanonicznego Akademii Teologii Katolickiej w latach 1970-1979*, oprac. P. Maciak, Warszawa 1981, s. 34-35; R. SOBAŃSKI, *Półwiecze Wydziału Prawa Kanonicznego...*, s. 15.

³⁹ Por. P. HEMPEREK, *Kanonistyka polska...*, s. 69.

ogólne kodeksu prawa kanonicznego”. Z kolei w skład tomu II „Prawo osobowe” weszły cztery zeszyty: 1. M. Żurowski, „Normy ogólne prawa osobowego. O duchowieństwie w ogólności”, Warszawa 1968; 2. M. Żurowski, „O władzy zwyczajnej i delegowanej”, Warszawa 1970; 3. cz. 1, M. Żurowski, „O duchowieństwie w szczególności. Hierarchiczne funkcje zarządzania Kościołem”, Warszawa 1970; „Współpracownicy papieża w pasterskim posługiwaniu”, Warszawa 1979; cz. 2, E. Szafrowski, „Współpracownicy biskupa diecezjalnego w pasterskim posługiwaniu”, Warszawa 1968.

W tomie III przedmiotem uwagi autorów stało się prawo rzeczowe. W tym obszarze opublikowano pięć zeszytów: 1. J. Grzywacz, „O sakramentach świętych”, Warszawa 1968; 2. S. Biskupski, M. Żurowski, „Prawo małżeńskie Kościoła Rzymskokatolickiego”, Warszawa 1971; M. Żurowski, „Kanoniczne prawo małżeńskie”, Warszawa 1976; 3. E. Szafrowski, „Miejsca i czasy święte”, Warszawa 1970; 4. J. Grzywacz, „Kult Boży. Urząd Nauczycielski Kościoła”, Warszawa 1969; B. Pasternak, „Urzędy i beneficja kościelne. Majątek kościelny”, Warszawa 1970.

Wreszcie w ostatnim tomie IV poświęconym prawu procesowemu wydano 3 zeszyty: 1. cz.1. T. Pieronek, „Normy ogólne kanonicznego procesu sądowego”, Warszawa 1970; cz. 2. „Normy ogólne kanonicznego procesu sądowego”, Warszawa 1978; 2. J. Zubka, „Proces beatyfikacyjny i kanonizacyjny”, Warszawa 1969; 3. T. Pawluk, „Kanoniczne procesy szczególne”, Warszawa 1971; T. Pawluk, „Kanoniczny proces karny”, Warszawa 1978; T. Pawluk, „Kanoniczny proces małżeński”, Warszawa 1973; T. Pawluk, „Kanoniczna praktyka procesowa w sprawach małżeńskich”, Warszawa 1975⁴⁰.

W ten nurt wpisuje się również kolejna dwutomowa pozycja autorstwa Edwarda Szafrowskiego „Prawo kanoniczne w okresie odnowy soborowej. Podręcznik dla duchowieństwa”⁴¹. Oprócz tego

⁴⁰ Por. *Działalność naukowa Wydziału Prawa Kanonicznego...*, s. 34-35.

⁴¹ Por. E. SZAFROWSKI, *Prawo kanoniczne w okresie odnowy soborowej. Podręcznik dla duchowieństwa*, t. 1-2, Warszawa 1976-1979. Szerzej na ten temat zob. P. HEMPEREK, *Kanonistyka polska...*, s. 69.

kanonista ten jest autorem monumentalnej edycji wydanej w 12 tomach, składających się z 34 zeszytów „Posoborowe prawodawstwo kościelne”⁴². Poza tym ks. prof. Tadeusz Pieronek opublikował w dwóch tomach „Prawodawstwo Kościoła w Polsce 1961–1971”. Tom pierwszy zawierał wydane przez Stolicę Apostolską dokumenty dotyczące Polski; w tomie natomiast drugim (z. 1-4) zebrano dokumenty diecezjalne⁴³.

Na szczególne uznanie zasługują również dwie publikacje o. prof. Joachima Bara: sporządzona wraz ks. W. Zmarzem, dwutomowa „Polska bibliografia prawa kanonicznego” oraz wydana w 1981 roku w dwóch częściach pozycja encyklopedyczna „Polscy kanoniści (wiek XIX i XX)”⁴⁴.

Kontynuując pragnę zauważyć, że wejście w życie w 1983 roku nowego Kodeksu prawa kanonicznego sprawiło, że kanoniści stanęli przed kolejnym, nowym wezwaniem, jakim była wykładnia nowych kanonów skodyfikowanych w tym zbiorze. W związku z tym ks. prof. Edward Szafrowski oraz ks. prof. Tadeusz Pawluk jako pierwsi w Polsce wydali nowe podręczniki. Pierwszy z nich w latach 1985–1986 w czterech tomach opublikował „Podręcznik prawa kanonicznego”⁴⁵; również w czterech tomach w latach 1984–1985 Pawluk wydał „Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II”⁴⁶.

Skupiając w dalszym ciągu uwagę na edycjach obecnie za znaczący należy uznać wkład pracowników naszego Wydziału w powstanie

⁴² Por. *Posoborowe prawodawstwo kościelne*, oprac. E. SZAFROWSKI, t. 1-12, Warszawa 1968-1983. Zob. także. R. SOBAŃSKI, *Półwiecze Wydziału...*, s. 15.

⁴³ Por. *Dokumenty dotyczące Polski wydane przez Stolicę Apostolską i Konferencję Episkopatu Polski*, oprac. T. PIERONEK, Warszawa 1971; *Ustawodawstwo diecezjalne*, oprac. T. PIERONEK, Warszawa 1974; R. SOBAŃSKI, *Półwiecze Wydziału Prawa Kanonicznego ...*, s. 15.

⁴⁴ Por. *Polska bibliografia prawa kanonicznego*, oprac. J. BAR I W. ZMARZ, Lublin 1947-1960; *Polscy kanoniści (wiek XIX i XX)*, cz. 1-2, oprac. J. BAR, Warszawa 1981.

⁴⁵ Por. E. SZAFROWSKI, *Podręcznik prawa kanonicznego*, t. 1-4, Warszawa 1985-1986.

⁴⁶ Por. T. PAWLUK, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. 1-4, Olsztyn 1984-1985.

„Leksykonu obywatela”⁴⁷ oraz drugiego tomu „Wielkiej Encyklopedii Prawa” poświęconego kanonistyce⁴⁸. Poza tym prof. Wojciech Góralski jest autorem trzech tomów pozycji zatytułowanej „*Matrimonium facit consensus. Z orzecznictwa Roty Rzymskiej*”⁴⁹.

Przechodząc do monografii w pierwszym rzędzie chciałbym wymienić dzieło zbiorowe, napisane w ramach uzyskanego grantu pod redakcją ks. prof. Wojciecha Góralskiego „Przeszkody małżeńskie w prawie kanonicznym” w której autorami poszczególnych rozdziałów są: Wojciech Góralski, Henryk Stawniak, Ginter Dzierżon, Tomasz Białobrzeski oraz Urszula Nowicka⁵⁰.

Oprócz wymienionej, pracownicy naszego Wydziału opublikowali wiele innych pozycji monograficznych. Jedynie wybiórczo pragnę wskazać na niektóre z nich: po pierwsze, „Kanoniczna zgoda małżeńska (kanony: 1095-1107 KPK)”⁵¹ oraz „Kanoniczne prawo małżeńskie”, autorstwa prof. Wojciecha Góralskiego⁵²; po drugie, opublikowane w kilku wydaniach „Polskie prawo wyznaniowe” napisane przez ks. prof. Józefa Krukowskiego⁵³; po trzecie, dwie pozycje ks. prof. Henryka Stawniaka, „Niemoc płciowa jako przeszkoda do małżeństwa. Ewolucja czy zmiana koncepcji?”⁵⁴ oraz „Inkardynacja w misji Kościoła w porządku prawnym Kościoła łacińskiego”⁵⁵; po czwarte, moje trzy publikacje „Niezdolność do zawarcia małżeństwa jako

⁴⁷ Por. *Leksykon obywatela*, red. s. SERAFIN, B. SZMULIK, Warszawa 2008.

⁴⁸ Por. *Wielka Encyklopedia Prawa*, t. 2, red. G. LESZCZYŃSKI, Warszawa 2014.

⁴⁹ Por. W. GÓRALSKI, *Matrimonium facit consensus. Z orzecznictwa Roty Rzymskiej*, t. 1-3, Warszawa – Płock 2000-2018.

⁵⁰ Por. *Przeszkody małżeńskie w prawie kanonicznym*, red. W. GÓRALSKI, Warszawa 2016.

⁵¹ Por. W. GÓRALSKI, *Kanoniczna zgoda małżeńska (kanony: 1095-1107 KPK)*, Gdańsk 1991.

⁵² Por. TENŻE, *Kanoniczne prawo małżeńskie*, Warszawa 2000.

⁵³ Por. J. KRUKOWSKI, *Polskie prawo wyznaniowe*, Warszawa 2008.

⁵⁴ Por. H. STAWNIAK, *Niemoc płciowa jako przeszkoda do małżeństwa. Ewolucja czy zmiana koncepcji?*, Warszawa 2000.

⁵⁵ Por. TENŻE, *Inkardynacja w misji Kościoła w porządku prawnym Kościoła łacińskiego*, Warszawa 2013.

kategoria kanoniczna”⁵⁶, „Ewolucja doktryny oraz dyscypliny dotyczących przeszkody «różności religii» w kanonicznym porządku prawnym”⁵⁷ oraz napisane pod moją redakcją „Małżeństwo w Kościele katolickim oraz w czterech religiach niechrześcijańskich (judaizm, islam, hinduizm, buddyzm)”⁵⁸; po piąte, dwie monografie o. prof. Dariusza Borka: „*Concursus in delicto. Formy zjawiskowe przestępstwa w kanonicznym prawie karnym (studium prawnohistoryczne)*”⁵⁹, oraz „*Sextum Decalogi praeceptum w kanonicznym prawie karnym aktualnie obowiązującym*”⁶⁰; po szóste, opracowanie prof. Grzegorza Leszczyńskiego, „Psychoza maniakalno-depresyjna jako przyczyna niezdolności konsensualnej do zawarcia małżeństwa (kan. 1095, 1-3)”⁶¹; po siódme, monografię prof. Marka Stokłosa, „Utrata stanu duchownego w aktualnym prawodawstwie Kościoła łacińskiego”⁶².

4. Posiedzenia naukowe pracowników

Istotną rolę w działalności Wydziału odgrywały i odgrywają posiedzenia naukowe pracowników, o czym świadczą wzmianki zamieszczone w kilku publikacjach poświęconych działalności Wydziału. Jak pisał o. prof. Joachim Bar od samego początku kanoniści spotykali się na zebraniach z częstotliwością sześciu razy w ciągu roku

⁵⁶ Por. G. DZIERŻON, *Niezdolność do zawarcia małżeństwa jako kategoria kanoniczna*, Warszawa 2002.

⁵⁷ Por. TENŻE, *Ewolucja doktryny oraz dyscypliny dotyczących przeszkody «różności religii» w kanonicznym porządku prawnym*, Warszawa 2008.

⁵⁸ Por. *Małżeństwo w Kościele katolickim oraz w czterech religiach niechrześcijańskich (judaizm, islam, hinduizm, buddyzm)*, red. G. DZIERŻON, Kraków 2014.

⁵⁹ Por. D. BOREK, *Concursus in delicto. Formy zjawiskowe przestępstwa w kanonicznym prawie karnym (studium prawnohistoryczne)*, Warszawa 2014.

⁶⁰ Por. TENŻE, *Sextum Decalogi praeceptum w kanonicznym prawie karnym aktualnie obowiązującym*, Tarnów 2015.

⁶¹ Por. G. LESZCZYŃSKI, *Psychoza maniakalno-depresyjna jako przyczyna niezdolności konsensualnej do zawarcia małżeństwa (kan. 1095, 1-3)*, Łódź 2009.

⁶² Por. M. STOKŁOSA, *Utrata stanu duchownego w aktualnym prawodawstwie Kościoła łacińskiego*, Warszawa 2015.

w celu omawiania naglących problemów naukowych⁶³. Podobnie i ks. prof. Marian Fąka wskazał, iż takie spotkania miały miejsce 6-8 razy w ciągu roku⁶⁴. W sprawozdaniu z lat 1966–1970 opracowanym przez Antoniego Lewka następująco opisano te spotkania: „Stwierzeniem Wydziału Prawa Kanon. odbywały się posiedzenia naukowe, na których wygłaszano referaty połączone z dyskusją. Brali w nich udział pracownicy nauki Wydziału i zaproszeni kanoniści z innych uczelni”⁶⁵. Pragnę zauważyć, iż informacji o tego typu spotkaniach nie zamieszczono w pozycji „Działalność naukowa Wydziału Prawa Kanonicznego Akademii Teologii Katolickiej w latach 1970-1979”⁶⁶. Ostatnia wzmianka o tym, że odbyła się taka sesja pochodzi z 28 kwietnia 1987 roku⁶⁷. Można zatem domniemywać, że w późniejszym czasie spotkań zaniechano. Reaktywował je Dziekan ks. prof. Henryk Stwaniak. Obecnie mają one jednak nieco odmienny charakter, ponieważ z reguły młodszy pracownicy naukowcy prezentują swoje projekty badawcze związane z zamierzeniami habilitacyjnymi, które następnie są dyskutowane przez wszystkich pracowników.

5. Sympozja

We wszystkich publikacjach związanych z funkcjonowaniem Wydziału poczesne miejsce zajmują sympozja zarówno o charakterze krajowym, jak i międzynarodowym dotyczące różnej materii. Ze względu na specyficzny charakter tego przedłożenia trudno jest je wszystkie wymieniść. Na szczególne jednak wyróżnienie zasługuje zorganizowany w dniach 11–14 września 2011 roku przez ks. prof. Józefa Wroceńskiego i jego współpracowników XIV Międzynarodowy Kongres Prawa Kanonicznego poświęcony problematyce

⁶³ Por. *Praca naukowa Wydziału...*, s. 6.

⁶⁴ Por. M. FĄKA, *Wydział Prawa Kanonicznego*, s. 298; R. SOBAŃSKI, *Półwiecze Wydziału Prawa Kanonicznego...*, s. 15.

⁶⁵ Por. *Wydział Prawa Kanonicznego 1966-1970*, w: *Działalność naukowa Akademii Teologii Katolickiej*, oprac. A. Lewek, Warszawa 1971, s. 396.

⁶⁶ Por. *Działalność naukowa Wydziału Prawa Kanonicznego...*, Warszawa 1981.

⁶⁷ Por. J. SYRYJCZYK, *Sesja naukowa pracowników Wydziału Prawa Kanonicznego Akademii Teologii Katolickiej*, *Prawo Kanoniczne* 21 (1988) nr 3-4, s. 317-319.

administracji w prawie kanonicznym w którym wzięło udział około 300 uczestników z 15 krajów europejskich, sześciu krajów Ameryki Łacińskiej i Północnej oraz jednego kraju Bliskiego Wschodu⁶⁸. Owoce tych obrad zostały opublikowane w dwutomowej pozycji „La funzione amministrativa nell’ordinamento canonico”, pod redakcją księży profesorów Józefa Wroceńskiego oraz Marka Stokłosa⁶⁹.

6. Wykłady kanonistów

Ukazując dorobek tego Wydziału nie można też pominąć kolejnego faktu, jakim jest prowadzenie wykładów przez znanych kanonistów, Byli nimi: U. Navarrete, R. Meyer, J. Beyer, W. Waldstein, W.M. Plöchl, A. Ciprotti, J. Gaudemet, E. Correcco, C.G. Fürst, J.Th. Maes, H. Schmitz, W. Aymans, P. Lombardía, F. Morrissey, W. Steinmüller, J. Mananzares, L. Örsy, H. Müller, H. Schewendewein, W. Schultz, H. Paarhammer, S. Tofaro, oraz M.F. Pompedda⁷⁰.

Pragnę podkreślić, iż obecnie w ten nurt działalności organicznie wpisują się również wykłady monograficzne wybitnych kanonistów z zagranicy. I tak w roku akademickim 2018/19 wykładali u nas profesorowie Patrick Valdrini i Domingo Andres Gutierrez z Uniwersytetu Laterańskiego oraz prof. Damian Nemeč z Uniwersytetu w Ołomuńcu. Rok wcześniej (2017/2018) natomiast gościliśmy prof. Jamesa J. Conna ze Stanów Zjednoczonych.

Również pracownicy naszego Wydziału wykładali na uczelniach zagranicznych. I tak ks. prof. Remigiusz Sobański wykładał w:

⁶⁸ Por. *Consociatio Internationalis Studio Iuris Canonici Promovendo, XIV Congresso Internazionale di Diritto Canonico, Varsavia 11–14 settembre 2011*. W. KIWIOR, *Sprawozdanie z XIV Międzynarodowego Kongresu Prawa Kanonicznego Administracja w prawie kanonicznym Warszawa, 11–14 września 2011*, *Prawo Kanoniczne* 55 (2012) nr 2, s. 211; H. STAWNIAK, *Słowo wstępne*, w: *Księga Pamiątkowa z okazji 60-lecia Wydziału Prawa Kanonicznego UKSW*, red. U. Nowicka, M. Saj, H. Stawniak, Warszawa 2014, s. 8.

⁶⁹ Por. *La funzione amministrativa nell’ordinamento canonico*. red. J. WROCEŃSKI, M. STOKŁOSA, t. 1-2, Warszawa 2012.

⁷⁰ Por. R. SOBAŃSKI, *Półwiecze Wydziału Prawa Kanonicznego...*, s. 16.

Monachium, Bonn, Graz, Freiburg, Meinz oraz Tybindze⁷¹; ks. prof. Marian Żurowski przez kilka lat wykładał na Gregorianie⁷²; ks. Kazimierz Nasiłowski w latach 1958/59 jako Gastprofessor prowadził wykłady na Uniwersytecie Monachijskim⁷³. Z kolei w latach 2010-2012 ks. prof. Arkadiusz Domaszek wykładał na Papieskim Uniwersytecie Salezjańskim w Rzymie.

7. Doktoraty *honoris causa*

W interesującym nas okresie działalności na naszym Wydziale nadano 14 doktoratów *honoris causa*. Otrzymali je: JE kard. Józef Glemp (1982), JE kard. Józef Tomko (1994), prof. dr. Josef Isensee (1997), JE ks. kard. Zenon Grocholewski (1998), prof. dr. hab. Andrzej Stelmachowski (2002), JE ks. abp Edward Egan (2004)⁷⁴, JE bp Antoni Stankiewicz (2007), P. prof. Peter Blaho (2008), JE bp Sławoj Leszek Głódź (2010), JE bp Tadeusz Płoski (2010), P. dr Hanna Suchocka (2011) oraz ks. kard. Peter Erdö (2011)⁷⁵.

8. Inne formy działalności

Na zakończenie pragnę jeszcze wspomnieć o innych formach działalności. Mianowicie pragnę wskazać na: czteroletnie stacjonarne studia doktoranckie, zainaugurowane 1 października 2010 roku, studia podyplomowe „Sądownictwo i administracja w Kościele” powołane do życia w tym samym roku, oraz kursy dokształcające: „Procedury prawne w sytuacjach nieprawidłowych w życiu osób duchowych i konsekrowanych” oraz „Niezdolność konsensualna do zawarcia małżeństwa kanonicznego”⁷⁶.

⁷¹ Por. *Działalność naukowa Wydziału Prawa Kanonicznego...*, s. 54-55.

⁷² Por. M. FĄKA, *Wydział Prawa Kanonicznego*, s. 296.

⁷³ Por. Tamże, s. 297.

⁷⁴ Por. *Księga pamiątkowa Wydziału Prawa Kanonicznego ATK/UKSW 1954-2004*, red. J. WROCEŃSKI, B. SZEWCZUL, s. KOBIAŁKA, Warszawa 2005, s. 131.

⁷⁵ Por. *Księga Pamiątkowa z okazji 60-lecia Wydziału Prawa Kanonicznego UKSW*, red. U. NOWICKA, M. SAJ, H. STAWNIAK, Warszawa 2014, s. 103.

⁷⁶ Por. H. STAWNIAK, *Słowo wstępne*, s. 9.

Wykład ten w tak uroczystym dniu chciałbym zakończyć maksymą zaczerpniętą z Konstytucji: „Omnis labor optat praemium”. Wobec żyjących pracowników prosimy więc o Boże błogosławieństwo na dalsze lata pracy; dla zmarłych natomiast o wieczne szczęście przebywania przed obliczem Boga.

Scientific Activity of the Faculty of Canon Law in 1954-2019

The presented study is a ceremonial lecture given on the occasion of the 65th anniversary of the scientific activity of the Faculty of Canon Law. The author presented the following thematic topics: short history of the faculty, main directions of scientific research, academic achievements of the faculty's employees, staff scientific meetings, canonist lectures, *honoris causa* doctorates and other forms of activity.

SŁOWA KLUCZOWE: prawo kanoniczne; Wydział Prawa Kanonicznego; działalność naukowa

KEYWORDS: canon law; Faculty of Canon Law; scientific research

NOTA O AUTORZE

Ks. prof. dr hab. Ginter Dzierżon – kierownik Katedry Historii, Teorii i Norm Ogólnych Prawa Kanonicznego na Wydziale Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Autor ponad 270 opracowań z zakresu prawa małżeńskiego, norm ogólnych prawa kanonicznego oraz teorii prawa, w tym sześciu monografii. Członek Consociatio Internationalis Iuris Canonici Promovendo (Rzym) oraz Stowarzyszenia Kanonistów Polskich.